

ГРИГОР'ЄВОлександр Юрійович
Gri1970@ukr.net**ПЕТРИШИН**Наталія Ярославівна
natalia.y.petryshyn@lpnu.ua**ТОДОШЧУК**Андрій Васильович
andrii.v.todoshyk@lpnu.uaстарший викладач, Національний
університет "Львівська
політехніка"к.е.н., доцент, Національний
університет "Львівська політехніка"к.е.н., доцент, Національний
університет "Львівська політехніка"

УДК 338.2:336:658

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ЦИФРОВОГО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ
ПІДПРИЄМСТВ****METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR DIGITAL EVALUATION OF SOCIAL INDICATORS
OF ENTERPRISES**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.4.2>**HRYPHORIEV Oleksandr** – Senior Lecturer, Lviv Polytechnic National University**PETRYSHYN Natalia** – PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University**TODOSHCHUK Andrii** – PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

У статті обґрунтовано ключові проблеми вітчизняної нормативно-методичної бази для визначення соціального рейтингу юридичної особи в умовах європейської інтеграції. Запропоновані методичні рекомендації з визначення соціального рейтингу юридичної особи на основі кредиту соціальної довіри, що застосовується в Китайській Народній Республіці та на основі досвіду провідних країн світу. Дані рекомендації пропонується застосовувати державними органами України з метою мінімізації корупції та прозорості надання пільг, привілеїв, державних замовлень тощо.

* * *

Introduction. One of the most important functions of the state in accordance with the Constitution is a constant increase of the well-being of the population of Ukraine. The main direction of raising the well-being is the implementation of the country's socio-economic policy. Digital rating of legal entities and individuals is one of the directions of informatization of society in European integration. The importance of the rating is determined by the problem of creating a transparent society, the fight against corruption, the creation of equal conditions for individuals and legal entities, control over the loyalty of the population, etc.

The purpose of the paper is the thorough study and analogization of the international and domestic experience of social rating of economic activity of enterprises on the territory of Ukraine in order to develop harmonized and unified methodological recommendations for the social rating of business entities in the conditions of European integration of Ukraine.

Results. In the conditions of chronic deficit of the state budget and the deficit of the Pension Fund, all types of activity of the enterprise are acquiring special relevance to the improvement of these problems. Of course, for the rating of an enterprise, one of the most important indicators is the indicator of payment of taxes and social contributions to compulsory state funds. The next criterion for assessing the social activities of the enterprise is employment at the enterprise. Special moment you need to note the creation of new jobs. Also important element of evaluation is a salary, or rather its size. The main landmark should serve the average salary in the field of field in the country, but with an amendment to the geographical region. The more deviation from the average salary in one direction or another, the more accrued (calculated) scores to the rating. The auxiliary unit consists of a social package that operates at the enterprise.

Conclusions. The proposed methodological recommendations on the social rating of enterprises allow to form the necessary basis for state bodies in the scope of managerial decisions on financing, support, protection, permission to participate in public bids, providing various benefits and breths and it is recommended to use not only by state social bodies, but also by others, by a variety of state authorities. The proposed recommendations will allow to eliminate disadvantages in the distribution of state subsidies, subsidies, subventions and other state-owned assistance, as well as serve as a benchmark in determining the optimal social policy both in the country as well as in regions. Social authorities will also be able to optimize the necessary issuance of targeted assistance not only legal but also on the basis of the existing base and individuals.

Ключові слова: рейтинг, соціальний рейтинг, рейтингування, критерій, показник, рейтингова шкала**Keywords:** rating, social rating, criterion, indicator, rating scale**ВСТУП**

Однією з найголовніших функцій держави згідно з Конституцією є постійне підвищення добробуту населення України. Основний напрям підвищення добробуту населення є реалізація соціально-економічної політики країни. Цифрове рейтингування юридичних і фізичних осіб є одним із напрямів інформатизації

суспільства в умовах євроінтеграції.

Важливість рейтингування обумовлюється проблемою створення прозорого суспільства, боротьбою з корупцією, створенням рівних умов для фізичних і юридичних осіб, контролем за лояльністю населення тощо.

Одним зі шляхів реалізації даної політики є політика держави в соціальній сфері відносно юридичних

осіб.

На сучасному етапі немає чіткої, прозорої системи соціальних гарантій, які дають сумлінним підприємствам можливості отримати позитивний імідж у роботі з іншими суб'єктами господарської діяльності, з державними органами, зокрема з податковими та митними органами.

Методологічні аспекти цифрового рейтингування підприємств у загальному розрізі розглядалося нами раніше [2]. Але зараз більш серйозну увагу важливо приділити соціальним показникам рейтингування підприємств для виявлення й підтримування з боку державних органів лояльних і перспективних суб'єктів господарської діяльності.

Це надасть новий поштовх у розвиток соціально-економічної сфери держави шляхом виявлення перспективних лідерів у цій сфері, на які мають орієнтуватися інші суб'єкти господарської діяльності.

Світовий досвід свідчить, що найбільш багаті країни за рівнем ВВП зобов'язані власне успішній реалізації соціально-економічної політики.

Заява Президента України про розподіл національних багатств країни між молодими громадянами є першою спробою зміни соціальних орієнтирів у суспільстві. Але це необхідно впроваджувати разом із комплексною політикою країни цифрового рейтингування.

МЕТА роботи полягає у ґрунтовному дослідженні та аналогізації міжнародного і вітчизняного досвіду соціального рейтингування господарської діяльності підприємств на території України задля розроблення гармонізованих та уніфікованих методичних реко-

мендацій стосовно соціального рейтингування суб'єктів господарської діяльності в умовах європейської інтеграції України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною базою для проведення дослідження стали методологічні положення відображені у Конституції України та в методичних рекомендаціях із цифрового рейтингування підприємств [1–4] у сфері соціального рейтингування суб'єктів господарської діяльності. Для одержання результатів роботи було використано такі загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – для систематизації та виокремлення ключових критеріїв рейтингування підприємств; порівняння – для аналогізації вітчизняного та міжнародного досвіду рейтингування підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Досвід здійснення державою соціальної політики свідчить, про те, що чим більше витрати держави на обґрунтовані соціальні заходи, тим більше «віддача» у зростанні ВВП країни. Але впровадження грамотних соціальних програм вимагає їх детального й обґрунтованого опису з погляду їх ефективності.

Інформатизація та цифровізація суспільства неодмінно пов'язане із рейтингуванням підприємств про що згадувалося в попередній публікації [1]. Рейтингування та оцінювання підприємств за соціальними показниками вимагає розроблення та впровадження критеріїв оцінювання підприємства за соціальною діяльністю (рис. 1).

Рис. 1. Оцінювання соціальних показників підприємства [розроблено авторами]

В умовах хронічного дефіциту державного бюджету та дефіциту пенсійного фонду особливої актуальності набувають усі види діяльності підприємства, які сприяють покращенню даних проблем.

Звичайно, для рейтингування підприємство одним із найважливіших показників є показник сплати податків та соціальних внесків в обов'язкові державні фонди. Показник сплати податків буде оцінюватися фіскальними органами, а показники сплати обов'яз-

кових соціальних внесків буде оцінюватися також і соціальними державними органами. Але даний показник залежить від типу підприємства за розміром. Зрозуміло, що позитивний бал буде залежати від розміру внесених платежів. Чим більший платіж, тим більший рейтинг буде в оцінюваних підприємствах. Додатковий позитивний бал буде нараховуватися для підприємств, які мають стратегічне або вирішальне значення для:

- держави (країни);
- регіону;
- області;
- галузі (колу галузей);
- специфічних сфер державної діяльності.

Наступним критерієм оцінювання соціальною діяльністю підприємства виступає зайнятість на підприємстві.

Кількість працюючих залежить від розміру підприємства, про що згадувалося вище. За кожного працюючого на підприємстві буде присвоюватися додатковий бал.

Особливим моментом необхідно зауважити створення нових робочих місць. Зрозуміло, що створення нового робочого місця призводить до збільшення сплати податків як із боку підприємства, так і з боку працевлаштованого. Також збільшуються соціальні внески у бюджетні фонди, зменшується рівень безробіття, а це призводить до економії соціальних виплат держави. Тому створення нового робочого місця має надавати підприємству додаткові бали в рейтингу.

У промислово розвинутих країнах для стимулювання створення нових робочих місць держава запроваджує захід – зменшення бази оподаткування у звітному розмірі на певну величину. Україні необхідно запроваджувати дану соціально-економічну стратегію.

Аналогічним має бути відношення до скорочення робочих місць на підприємстві. Але зарахування негативних балів за скорочення робочих місць має бути зваженим, і залежати від ситуації, яка склалася на даний час у галузі або державі. Як приклад, скорочення робочих місць унаслідок пандемії не може призводити до зарахування негативних балів до підприємства. З іншого боку політика металургійних підприємств, які під час сприятливої кон'юнктури ринку не проводили модернізацію виробництва, а під час кризи вимагали допомоги з боку держави призвела до того, що Україна, на жаль, так і експортує в основному сталь низької якості. Причому за той же час на міжнародному ринку ситуація у цій сфері значно змінилася. Деякі країни, які як і Україна раніше постачали на міжнародний ринок сталь низької якості, після вдалих років модернізували власне виробництво й зараз постачають на ринок сталь високої якості. Тому для підприємств таких галузей скорочення робочих місць призводить до падіння рейтингу. І, як наслідок, зменшує шанс на отримання допомоги з боку держави.

Яскравим прикладом такої несправедливої ситуації є банківська сфера. Під час «тучних» років комерційні банки отримували високі прибутки. Більшість власників і керівників банків володіють значною кількістю різноманітних активів (не тільки банківських). У кризові роки держава примушена була рятувати низку банків від краху. Тому виникає питання. Чому за рахунок нас із Вами (платників податків) держава рятує банки-банкрути. Або «Укрзалізниця». Дана установа є державною й водночас збитковою. Але зарплати топ-менеджерів і членів Наглядової Ради перевищує мільйони гривень у місяць. Так і хочеться запитати, а чим займаються чиновники НБУ, де перевіряючи служби і спецслужби, де Рахун-

кова палата?

Впровадження системи рейтингування дозволить краще контролювати діяльність підприємств і впровадити особисту відповідальність чиновників (як казав Сталін: «Каждая ошибка имеет свою фамилию, имя и отчество»).

Також важливим елементом оцінювання виступає зарплата, а точніше її розмір. Головним орієнтиром має служити середня зарплата в даній сфері в країні, але з поправкою на географічний регіон. Чим більше відхилення від середньої зарплати в той чи інший бік, тим більше нараховуються (вираховуються) бали до рейтингу.

Допоміжний блок складається із соціального пакету, який діє на підприємстві. Це дозволить державі краще регулювати дії підприємств у соціальній сфері.

Також важливими додатками, які допоможуть оцінювати підприємства є такі показники:

- кількість працівників на підприємстві з обмеженими можливостями;
- кількість молодих спеціалістів;
- кількість пенсіонерів;
- кількість учасників бойових дій або осіб, які до них прирівнюються;
- кількість осіб, що переміщені з окупованих територій;
- кількість працівників із малолітніми дітьми;
- кількість матерів-одиначок;
- кількість осіб, які притягувалися до відповідальності за скоєння економічних злочинів;
- кількість осіб, які скеровані соціальними органами для соціальної адаптації;
- кількість осіб, які мають борги перед установами, організаціями та іншими особами;
- кількість угод на працевлаштування;
- кількість угод про конфіденційність;
- кількість недієздатних або частково недієздатних осіб.

Також необхідно оцінювати віковий склад і кваліфікацію працівників підприємства, його гендерну політику й наявність соціальної інфраструктури.

Окремими спеціальними пунктами мають виділятися такі показники:

- середній розмір оплати лікарняних на підприємстві;
- середній розмір допомоги на оздоровлення;
- розмір благодійної діяльності підприємства;
- розмір виплат при звільненні працівників;
- розмір небюджетних фондів соціального страхування тощо.

Особливими пунктами мають бути виділені безпечність та шкідливість виробництва, тобто оцінюються витрати на охорону праці на підприємстві, кількість нещасних випадків на виробництві, та суми соціальних відшкодувань у зв'язку із настанням нещасних випадків.

Водночас потрібно врахувати різноманітні соціальні пільги підприємства: гуманітарна, технічна, благодійна допомога, субсидії, дотації, субвенції тощо, а також ефективність їх використання.

Рекомендоване рейтингування підприємств за соціальними показниками наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Рекомендоване рейтингування підприємств за соціальними показниками [розроблено авторами]

№ з/п	Назва показників	Одиниці вимірювання	Значення показників в підприємства	Еталонне (середнє) значення показників підприємства	Межі коливання балів	Примітки
1	2	3	4	5	6	7
Оцінювання сплати соціальних внесків в обов'язкові державні фонди						
1	Відрахування в пенсійний фонд	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	-100÷100	Залежить від розміру й географічного розташування підприємства
2	Відрахування в соціальні фонди	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	-100÷100	Залежить від розміру й географічного розташування підприємства
3	Стратегічна або вирішальна значущість для держави			Так	100	
4	Стратегічна або вирішальна значущість для регіону			Так	70	
5	Стратегічна або вирішальна значущість для області			Так	50	
6	Стратегічна або вирішальна значущість для галузі (галузей)			Так	30÷100	
7	Стратегічна або вирішальна значущість специфічних сфер державної діяльності			Так	10÷100	
Оцінювання розміру зарплати, соціального пакету та інших показників						
8	Середній розмір зарплати	Тис. грн		Середній розмір зарплати в країні й середній розмір зарплати в галузі	-100;100	Залежить від розміру й географічного розташування підприємства
9	Середній розмір соціального пакету	Тис. грн		Середній розмір соціального пакету в країні й середній розмір соціального пакету в галузі	-100;100	На одного працівника
Оцінювання кількості працюючих						
10	Кількість працюючих	Чол.			0÷200	Залежить від розміру підприємства
11	Кількість створених робочих місць	Шт.			10	За кожне створене нове робоче місце у звітному періоді
12	Кількість скорочених робочих місць	Шт.			-10	За кожне скорочене робоче місце у звітному періоді
13	Кількість працівників на підприємстві з обмеженими можливостями	Чол.			5	За одну особу
14	Кількість молодих спеціалістів	Чол.			5	За одну особу
15	Кількість пенсіонерів	Чол.			5	За одну особу
16	Кількість учасників бойових дій або осіб, які до них прирівнюються	Чол.			5	За одну особу
17	Кількість осіб, що переміщені з окупованих територій	Чол.			5	За одну особу
18	Кількість працівників із малолітніми дітьми	Чол.			5	За одну особу
19	Кількість матерів-одинок	Чол.			5	За одну особу
20	Кількість осіб, які притягувалися до відповідальності за скоєння економічних злочинів	Чол.			-1	За одну особу
21	Кількість осіб, які притягувалися до відповідальності за скоєння злочинів проти суспільства	Чол.			-3	За одну особу
22	Кількість осіб, які скеровані соціальними органами для соціальної адаптації	Чол.			5	За одну особу

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
23	Кількість осіб, які мають борги перед установами, організаціями та іншими особами	Чол.			-1	За одну особу
24	Кількість угод на працевлаштування	Шт.			5	За одну угоду
25	Кількість угод про конфіденційність	Шт.			5	За одну угоду
26	Кількість недієздатних або частково недієздатних осіб, не віднесених до попередніх категорій	Чол.			5	За одну особу
Спеціальні показники						
27	Середній розмір оплати лікарняних на підприємстві	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	-100÷100	Залежить від розміру й географічного розташування підприємства
28	Середній розмір допомоги на оздоровлення	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	0÷100	Залежить від розміру й географічного розташування підприємства
29	Розмір благодійної діяльності підприємства	Тис. грн			0÷100	
30	Розмір виплат при звільненні працівників	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	0÷100	
31	Розмір небюджетних фондів соціального страхування тощо	Тис. грн.		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	0÷100	
Безпечність та шкідливість виробництва						
32	Витрати на охорону праці на підприємстві	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	0÷100	Залежно від розміру та шкідливості виробництва
33	Кількість нещасних випадків на підприємстві	Од.		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	-10	
34	Суми соціальних відшкодувань у зв'язку із настанням нещасних випадків	Тис. грн		Середнє значення для підприємства даної галузі і для підприємств за розміром	-100÷100	Залежно від розміру та шкідливості виробництва
Наявність різноманітних соціальних пілг						
35	Гуманітарна допомога	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		
36	Технічна допомога	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		
37	Благодійна допомога	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		
38	Субсидії	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
39	Дотації	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		
40	Субвенції	Тис. грн		Ефективність використання визначається за такими напрямками: чи потребує підприємство підтримки з боку держави; якщо не потребує, то яка існує віддача.		

ВИСНОВКИ

Запропоновані методичні рекомендації із соціального рейтингування підприємств дозволяють сформувати необхідну базу для державних органів у сфері прийняття управлінських рішень стосовно фінансування, підтримки, захисту, дозволу на участь у державних торгах, надання різноманітних пільг та привілеїв і рекомендується використовувати не тільки державними соціальними органами, але й іншими різноманітними державними органами.

Запропоновані рекомендації дозволяють усунути недоліки при розподілі державних субсидій, дотацій, субвенцій та інших державних допомог, а також служити орієнтиром під час визначення оптимальної соціальної політики як у країні так і в регіонах, областях. Також соціальні органи зможуть оптимізувати необхідну видачу адресних допомог не тільки юридичним але й на базі існуючої бази і фізичним особам.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141.
2. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодосчук А.В. Методичні рекомендації з цифрового рейтингування підприємств.

Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 12/4. с. 5–8.

3. Все, что нужно знать о кредитных рейтингах (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENT&subType=RATING%20DEFINITION

4. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Петришин Н.Я., Ноджак Л.С., Скибінський О.С. Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 284 с.

References

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 № 254к / 96-BP. Information on the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996, No. 30, Art. 141. (in Ukrainian).
2. Hrihoriev O.Yu., Petrishin N.Ya., Todoshchuk A.V. Methodological recommendations for digital rating of enterprises. *Economics. Finances. Law*. 2020. № 12/4. pp. 5–8 (in Ukrainian).
3. Everything you need to know about credit ratings (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENT&subType=RATING%20DEFINITION (in Russian).
4. Kuzmin O.Ye., Melnik O.H., Petryshyn N.Ya., Nodzhak L.S., Skybinskyi O.S. Socio-economic diagnostics in the context of globalization. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2012. 284 p. (in Ukrainian).